Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Okrugli sto Problemi državnopravnog položaja i uređenja Bosne i Hercegovine 1878-1945: (Sarajevo, 17. novembar 1993)

Bojanić, Nenad; Brkljača, Seka; Juzbašić, Dževad; Nilević, Boris; Redžić, Enver

1994

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/911

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

NAUČNE KOMUNIKACIJE

XXXV

Odjeljenje društvenih nauka

OKRUGLI STO: "PROBLEMI DRŽAVNOPRAVNOG POLOŽAJA I UREĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE 1878 – 1945"

(Sarajevo, 17. novembar 1993)

SARAJEVO 1994

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

NAUČNE KOMUNIKACIJE

XXXV

Odjeljenje društvenih nauka

OKRUGLI STO: "PROBLEMI DRŽAVNOPRAVNOG POLOŽAJA I UREĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE 1878 – 1945"

(Sarajevo, 17. novembar 1993)

ANU BiH АНУ БиХ

SARAJEVO 1994

AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE

NAUČNE KOMUNIKACIJE

XXXV

Odjeljenje društvenih nauka

OKRUGLI STO: "PROBLEMI DRŽAVNOPRAVNOG POLOŽAJA I UREĐENJA BOSNE I HERCEGOVINE 1878 – 1945"

(Sarajevo, 17. novembar 1993)

ANU BiH
АНУ БиХ

Redakcioni odbor

Nenad Bojanić, Seka Brkljača, Dževad Juzbašić, Boris Nilević i Enver Redžić

Urednik

Enver Redžić
Redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

OPEN SOCIETY FUND B H
FOND OTVORENO DRUŠTVO
Bosna i Hercegovina
Ise Jovanovića 2 — SARAJEVO

SARAJEVO 1994

ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS OF
BOSNIA AND HERZEGOVINA

SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

XXXV

Department of Social Sciences

ROUND TABLE: "PROBLEMS OF STATE AND LEGAL POSITION AND STRUCTURE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA 1878 – 1945"

(Sarajevo, November 17, 1993)

ANU
BiH
АНУ
БиХ

Editorial Board

Nenad Bojanić, Seka Brkljača, Dževad Juzbašić,
Boris Nilević i Enver Redžić

Editor

Enver Redžić
Member of the Academy of Sciences and Arts of
Bosnia and Herzegovina

SARAJEVO 1994

U organizaciji Odbora za istorijske nauke ANUBiH i Instituta za istoriju pripremljen je i, 17. XI 1993, održan Okrugli sto o temi: "Državnopravni položaj i uređenje Bosne i Hercegovine 1878-1945". Na poziv organizatora prijavljena su 23, a podneseno je 15 saopštenja. U prvom ratnom broju NAUČNIH KOMINIKACIJA ANUBiH objavljujemo autorizovane rezimirane tekstove. Redoslijed rezimea odgovara rasporedu podnesenih sopštenja. U radu Okruglog stola učestvovali su istoričari, pravnici, ekonomisti, sociolozi, kojima se Redakcija zahvaljuje na saradnji i uloženom trudu.

Takođe zahvaljujemo Fondaciji Soroš na pomoći pruženoj za održavanje Okruglog stola.

ANU BiH АНУ БиХ

PROBLEMI DRŽAVNOPRAVNOG POLOŽAJA I UREĐENJA BOSNE i HERCEGOVINE 1878-1945.

- Uvodno izlaganje -

ENVER REDŽIĆ

Smisao mog uvodnog izlaganja je da predoči sažet istorijski presjek događaja koji su odredili državnopravni položaj BiH u razdoblju naznačenom u naslovu našeg Okruglog stola. U tom razdoblju BiH se nalazila u sklopu dvojne Habsburške Monarhije (1878-1918), u sklopu Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije (1918-1941), u sastavu NDH (1941-1945), a od 24. novembra 1943. u sastavu Federativne Jugoslavije (DFJ, FNRJ, SFRJ), koju je obrazovalo šest federalnih republika.

Postavlja se pitanje: u kome smislu i u kome razdoblju može da se govori o državnopravnom položaju BiH? Naime, često se u javnosti, mahom iz kruga političara, a povremeno i rjeđe iz sredine naučnih radnika, širi teza o hiljadugodišnjoj državnoj tradiciji BiH sa motivacijom i uvjerenjem da se na taj način ojačava aktuelni državni položaj BiH. Sa stanovišta istorijske nauke ne može se prihvatiti vremensko izjednačavanje teritorijalnog pojma Bosne sa istorijskim postojanjem bosanske države, jer istorijska teritorija, odnosno pokrajina Bosna nije podudarna sa državom Bosnom. Srednjovjekovna bosanska država traje od kraja XII stoljeća do turskog osvojenja 1463. od kada se bivši državni prostor Bosne teritorijalnim opsegom mijenja, da bi se manje-više ustalio od Karlovačkog mira 1699. do danas. U razdoblju višestoljetne vladavine Turske, u Bosni se upravljalo iz vrha Porte, a njena teritorija u obliku sandžaka, pašaluka i vilajeta bila je sastavni dio osmanskog carstva. Pokušaj pokreta Husein- -kapetana Gradaščevića da Bosni osigura autonomne elemente državnosti početkom 30-tih godina XIX stoljeća ugušen je u krvi. Turska će tek na Berlinskom kongresu nuditi za Bosnu izvjesnu autonomiju, ali je to bilo prekasno.

BiH nije ušla u sastav Austro-Ugarske Monarhije 1878. kao država, već kao okupirana istorijska pokrajina. Ona nije bila u mogućnosti da na Berlinskom kongresu u julu 1878. učestvuje u konstituisanju i definisanju svog državnopravnog položaja. Naprotiv, njen državnopravni položaj diktirale su evropske velesile: Njemačka, Austro-Ugarska Monarhija, Engleska, Rusija, Francuska, Italija, u čijem koncertu se nije uvažavao glas Turske. Austro-Ugarska nije tek na Berlinskom kongresu izrazila svoj interes da zaposjedne BiH, već znatno ranije. Međutim, dvije godine prije Berlina ona je izvršila neophodne međunarodne pripreme u tom pravcu. Na sastanku austrijskog i ruskog cara u Rajhsštatu, u junu 1876, princ Gorčakov i grof Andraši potpisali su sporazum koji omogućava Habsburškoj monarhiji da proširi svoje teritorije u BiH. U vrijeme Carigradske konferencije, decembra 1876, Engleska je obećala svoju podršku planu Austro- -Ugarske prema BiH.

Na samom Berlinskom kongresu vladala je opšta saglasnost njegovih učes-

nica, izuzev Turske, u pogledu povjerenja mandata Austro-Ugarskoj da okupira BiH. Predstavnik Porte bezuspješno je obećavao da je Porta spremna da odmah donese najpovoljniji program reformi u smislu autonomije BiH, kao i da je sama kadra da zavede red u vilajetu. Prije potpisivanja Berlinskog ugovora Porta je zatražila odredbe o žaštiti prava sultanovog suvereniteta nad BiH i o garanciji privremenosti okupacije. Odgovarajući na ove zahtjeve austro-ugarska delegacija objavila je posebnu Deklaraciju o suverenitetu Padišaha nad bosansko- -hercegovačkim vilajetom kao i o tome da se čin okupacije smatra privremenim. Berlinski ugovor nije u svoje odredbe uključio gornje stavove.

Međunarodni položaj BiH prema Austro-Ugarskoj i Turskoj zasnivao se ne samo na članu XXV Berlinskog ugovora, već i na Austro-turskoj konvenciji od 21. aprila 1879. Ugovor i Konvencija zajedno odredili su državnopravni položaj BiH. Aprilska konvencija ili kako se još zove Novopazarska konvencija potvrdila je sultanova suverena prava na okupiranim zemljama. Međutim, suprotno tajnoj austro-ugarskoj Deklaraciji od 13. jula, datoj prije potpisivanja Berlinskog ugovora da se čin okupacije smatra privremenim, u Aprilskoj konvenciji nije ni spomenut privremeni karakter okupacije. Pored sultanovog suvereniteta konvencija je utvrdila da se rashodi okupacione uprave pokrivaju prihodima BiH, zatim zagarantovala slobodu vjeroispovijedanja i napokon, uz još neke odnose, regulisala pitanje zaposjedanja Sandžaka i određivanja broja austro-ugarskih garnizona i trupa u Sandžaku.

Učesnice Berlinskog kongresa prihvatile su, 13. jula 1878, Ugovor kojim se u članu XXV Austro-Ugarskoj povjerava mandat da okupira BiH i u njoj uspostavi okupacionu upravu. Okupacionim trupama (80.000) komandovao je feldcojgmajster Josip Filipović, kome se u carskim instrukcijama preporučilo da naročitu pažnju pokloni katoličkom elementu zbog prijateljskog raspoloženja prema Monarhiji, zatim muslimanskom stanovništvu koje treba približiti katolicima, a na kraju traži se strogi nadzor nad pravoslavnim elementom s planom da se spriječi savez pravoslavnih i muslimana.

Okupaciji, za koju se moralo mobilisati 300.000 vojnika, najodlučnije i najmasovnije su se suprostavili Muslimani, zatim u manjoj mjeri Srbi, dok je otpor Hrvata sasvim izostao. Oni su cijenili da austro-ugarska okupacija BiH predstavlja šansu za uključenje BiH u sastav Hrvatske. Okupacione snage osvojile su Sarajevo 29. jula 1878, ali je otpor u pojedinim dijelovima BiH trajao do kraja oktobra 1878. Pod režimom okupacije BiH je ušla u novo istorijsko razdoblje.

Kratkom periodu vojne uprave pod komandom generala Filipovića slijedila je aktivnost državnog vrha Austro-Ugarske Monarhije u cilju postavljanja sistema okupacione uprave i regulisanja položaja BiH.

Mandat Berlinskog kongresa dao je pravo Austro-Ugarskoj da zaposjedne teritoriju BiH i u njoj uspostavi red i mir. Berlinski kongres nije se bavio utvrđivanjem mjera koje u tom pogledu treba da preduzme i provede Austro -Ugarska Monarhija.

Zaposjedanjem njene teritorije BiH nije bila inkorporirana nijednoj državi Monarhije, već je tretirana kao zaseban upravni organizam, *corpus separatum*, na koji vrše uticaj određeni državni faktori - u prvom redu monarh, zatim Zajednička

vlada, vlade Austrije i Ugarske, parlamenti Austrije i Ugarske sa jednakim pravima, Delegacije kao zajedničko tijelo oba parlamenta. Car je 26. II 1879. odlučio da poslove BiH prenese na Zajedničko ministarstvo finansija. Zajednički ministar finansija bio je u Delegacijama odgovoran za upravu Bosnom i Hercegovinom ukoliko je ova predstavljala opšti interes cijele Monarhije. Delegacije su u izvjesnoj mjeri imale uticaja na poslove BiH.

Kao pravna država, Austro-Ugarska u vezi sa utvrđivanjem položaja okupirane BiH ništa nije prepuštala slučaju i improvizaciji. Za sve što se ticalo osnovnih tokova, unutrašnjih odnosa kao i oblika i metoda okupacione uprave doneseni su odgovarajući pravni propisi.

Poslovi oko organizacije Zemaljske vlade okončani su 1. VII 1879. Zemaljska vlada imala je tri odjeljenja (unutrašnju upravu, sudstvo i finansije). Na čelu građanske uprave u BiH stajao je Zemaljski poglavar vlade, koji je bio podređen Zajedničkoj vladi Monarhije. Zakonske prijedloge i propise iz svoje nadležnosti Zemaljska vlada podnosila je na odobrenje Zajedničkoj vladi. Vrhovnu upravnu vlast u BiH predstavljalo je Odjeljenje za unutrašnje poslove Zemaljske vlade. Zaslužuje da se spomene institucija upravnih savjeta koji su postojali kod Zemaljske vlade, okružnih i kotarskih oblasti, kao i kod političkih ispostava.

Među najvažnije zakone koji su regulisali položaj BiH u Habsburškoj monarhiji spadaju zakon o uključenju BiH u carinsko područje Austro-Ugarske, donesen 20. decembra 1879. i Osnovni zakon o upravljanju Bosnom i Hercegovinom od 22. II 1880. Prvim zakonom se utvrđuje da se obe vlade Monarhije staraju o principima carinskih zakona i propisa na području BiH. Sve naredbe Zemaljske vlade u vezi sa carinama zahtijevale su prethodno odobrenje austrijske i ugarske vlade. Smisao ovog zakona svojom sadržinom izražavao je interes i opredjeljenje dvojne Monarhije da pravo zaposjedanja i upravljanja traje bez ograničenja. Drugim zakonom određuje se da je uprava Bosnom i Hercegovinom zajednička stvar obje polovine Monarhije, pa je u tom pogledu njihova ingerencija jednaka. Vrhovna upravna vlast pripala je Zajedničkom ministarstvu finansija. Smisao ovog zakona bio je u tome da se u poslovima uprave u BiH održava ravnoteža interesa Austrije i Ugarske prema BiH i na taj način osigurava stabilnost sistema austro-ugarske uprave u BiH. Zemaljski budžet trebala je da prethodno odobre austrijska i ugarska vlada da bi zatim dobio carevu sankciju.

U duhu izloženih zakona bio je i Memoar Benjamina Kalaja od 3. juna 1882. Osnovu Memoara čine Kalajevi stavovi protiv podjele BiH između Austrije i Ugarske, za njenu cjelovitost u pogledu upravljanja koje je u nadlžnosti Zajedničkog ministarstva finansija, za aneksiju da bi se spriječile divergentne nacionalne težnje u BiH, uspostavila autoritarna administracija i da bi se prihvatila i provodila takva agrarna politika u BiH, koja bi rukovođena interesom Monarhije morala da vodi brigu o interesima snaga u sukobu zemljoposjednika i kmetova. Na ovim principima gradio je Kalaj 20 godina austro-ugarsku politiku u BiH, slijedeći strateški cilj Monarhije da BiH trajno integriše u njen državni organizam.

Kalaj nije doživio ostvarenje svog velikog životnog cilja - aneksije BiH, koja

je provedena pet godina poslije njegove smrti, 5. oktobra 1908. Ona nije donijela promjene u upravljanju Bosnom i Hercegovinom. Vrhovna uprava ostala je u nadležnosti Zajedničkog ministarstva finansija i Zajedničke vlade. Ukinut je sultanov suverenitet i uspostavljen suverenitet habsburškog cara. Donesen je ustav (Zemaljski statut) 20. II 1910. i u politički život uveden Zemaljski sabor sa ograničenim pravima. Ipak, ma koliko da su proglašenje Ustava i instituiranje Sabora bili od reduciranog značaja i uticaja na tokove unutrašnjeg političkog života i razvoja BiH, sadržina političkih odnosa i kretanja postala je obimnija i razvijenija nego prije aneksije. Rad Sabora objektivno je podsticao tendencije u pravcu autonomije, kojoj je cjelokupan sistem, zajedno sa Saborom, određivao opseg i granice. Iznimne mjere donesene u vrijeme Skadarske krize morale su biti povučene. Sabor je ostao u funkciji sve do carevog dekreta o raspuštanju 6. II 1915. Prvi svjetski rat, kome je Habsburška monarhija bila jedan od izazivača, prekinuo je razvoj unutrašnjih političkih odnosa kojima je pečat davao rad Zemaljskog sabora. Zahtjevi isticani krajem rata da se obnovi aktivnost Sabora nisu bili prihvaćeni. 29. oktobra odlukom Hrvatskog Sabora raskinute su sve državnopravne veze Hrvatske sa Monarhijom i proglašeno konstituisanje zajedničke suverene državu SHS. 1. XI 1918. Zemaljski poglavar BiH general Sarković predao je vlast predstavnicima Narodnog vijeća SHS za BiH, koje je bilo osnovano početkom oktobra 1918.

Po instrukcijama Srpske vlade preduzeta je u BiH tokom novembra kampanja za priključenje BiH Srbiji. Značajno prisustvo Hrvata u nacionalnoj strukturi Narodne vlade za BiH uticalo je na vladu Srbije da odustane od ove akcije. 1. XII 1918. u Beogradu je proglašeno osnivanje "jedinstvenog kraljevstva SHS".

U novoj državi otpočele su promjene položaja BiH. Centralistička država sistematski je likvidirala elemente federalizma u državnom ustrojstvu. Narodna vlada BiH, koja je bila inicijator ujedinjenja u Kraljevinu SHS, održala se samo do 31. januara 1919, da bi bila obrazovana Zemaljska vlada za BiH sa suženim nadležnostima. Već 14. VII 1921. umjesto Zemaljske vlade formirana je Pokrajinska uprava za BiH sa pet resora, koja je djelovala do februara 1924. Do uvođenja diktature 6. januara 1929. administrativna podjela na šest oblasti očuvala je upravno-teritorijalnu cjelovitost BiH. Nove teritorijalno -političke jedinice - banovine - razbile su teritorijalnu cjelovitost BiH. Formiranjem Banovine Hrvatske na osnovu Sporazuma Cvetković-Maček 26. avgusta 1939, prihvaćen je federalistički princip preuređenja jugoslavenske države. Banovini Hrvatskoj priključeno je 13 srezova BiH. Predsjednik HSS dr Vlatko Maček računao je sa potpunom podjelom BiH između hrvatske i srpske jedinice. U šestoaprilskoj agresiji sila Osovine, Njemačke i Italije, jugoslovenska država bila je razbijena.

10. aprila 1941. proglašena je NDH. Odlukom Bečke konferencije ministara inostranih poslova Njemačke i Italije 21/22. aprila 1941, BiH je uključena u sastav NDH. Ustaška država institirala je na potpunom potiskivanju imena BiH u javnom životu i uporedo na isticanju naziva "Hrvati islamske vjeroispovijesti".

U narodnooslobodilačkoj borbi protiv okupatora i njihovih saveznika stvorene su pretpostavke da se u novembru 1943. održi osnivačka skupština Zemaljskog an-

tifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine. Poslije 480 godina BiH je doživjela svoju državnu obnovu. Obrazovanjem ZAVNOBiH-a stvorena je federalna jedinica BiH u sastavu Federativne Jugoslavije, koju je sačinjavalo šest ustavno ravnopravnih republika. Vijek SFRJ trajao je 45 godina. Centralističko rukovođenje socijalističkom jugoslovenskom državom predstavljalo je granicu ostvarivanja državnosti BiH kao i drugih jugoslovenskih republika.

U ratu koji su protiv nje preduzeli agresori, Savezna republika Jugoslavija i njena armija, Republika BiH nadživljava jugoslovensku državnu zajednicu, u kojoj je, prije pedeset godina, otpočela da se, poslije gotovo pet stoljeća, iznova potvrđuje kao država.

ANU BiH АНУ БиХ

REZIMEI

ANU
ВіН
АНУ
БиХ

NOVIJA SAZNANJA O MEĐUNARODNOJ PRIPREMI ZAPOSJEDANJA BOSNE I HERCEGOVINE 1875-1878. GODINE

IBRAHIM TEPIĆ

Izbijanjem velike istočne krize 1875-1878, koja je počela upravo na tlu Bosne i Hercegovine, aktivirani su stari i stvarani novi planovi vezani za međunarodno rješenje njenog državnopravnog statusa. Velike sile, u prvom redu Rusija i Austro-Ugarska, ubrzale su tajna dogovaranja o podjeli interesnih sfera na Balkanu u kojima je dominirala sudbina Bosne i Hercegovine. Pored toga, obje zemlje su imale i sopstvene planove, najčešće suprostavljene dogovorenim. I pored toga, u javnosti su nastupale sa prijedlozima koji su prisiljavali Portu da reformama pokuša riješiti pitanje mira u svojoj najzapadnijoj pokrajini. Tajne ambicije imale su i Srbija i Crna Gora prema rješenju bosansko-hercegovačkog pitanja. Već u jesen 1875. u javnosti se pojavio projekat balkanske federacije u čijoj izradi su učestvovali Baltazar Bogišić, Nikola Pašić i vjerovatno Mićo Ljubibratić. Gotovo istovremeno lord Rasel je izašao sa prijedlogom o formiranju zasebne kneževine Bosne i Hercegovine. Oba projekta su izazvala negodovanja Srbije i Crne Gore, koje su upravo tada nastojale da se dogovore oko podjele Bosne i Hercegovine. To su bili projekti po kojima je Bosna trebala da pripadne Srbiji, a Hercegovina Crnoj Gori. Upravo takvim planovima suprostavio se M. Ljubibratić, koji je zagovarao ustanak u kojem bi učestvovali i Muslimani, a na Kosijerevskoj skupštini nastojao formirati "provizornu vladu" Hercegovine. Zato je došao u sukob sa crnogorskom strujom i bio udaljen iz ustanka. On je i pred okupaciju 1878. izlazio sa prijedlogom da se BiH uredi kao autonomna jedinica. U početku Rusija je otvoreno stala na stranu Srbije, Crno Gore i ustanika. Te simpatije su ostale i nakon početka tajnih pregovora sa Austro -Ugarskom. Pokušaji Porte da od novembra 1875. provodi reforme, čiji je cilj bio uvođenje jednog broja hrišćana u upravni aparat Bosne, pod uticajem Rusije nisu bili prihvaćeni od strane ustanika. Slično je bilo i sa osnivanjem posebnog Hercegovačkog vilajeta. Prijedlog reformi Andrašija s kraja 1875. samo je bio manevar da se Istočna kriza usmjeri u željenom pravcu i da se prednost Ignjatjeva na Porti dokine.

Rusija je bila protiv formiranja bosansko-hercegovačke vlade na čelu sa Đ. Pavlovićem. Udaljenje V. Pelagića iz ustanka bilo je vezano za pitanje hrišćansko-muslimanske saradnje i zagovaranja autonomije BiH. Krajem novembra 1876. i ruski konzul u Sarajevu Kudrjavcev izradio je jedan projekat autonomije i slavjanski komiteti su preko Jonina nastojali formirati ustaničku vladu, nezavisno od Srbije (septembra 1877).

Od 1876. ruska tajna diplomatija ide u pravcu dogovaranja sa Austro-Ugarskom. U tom pogledu značaj ima aneks Budimpeštanskim konvencijama od januara 1877, u čijem prvom paragrafu stoji da će Rusija i Habzburška Monarhija dogovoriti kada će posljednja moći raspolagati Bosnom i Hercegovinom, izuzimajući Novopazarski sandžak. Po kasnijim izjavama Ignjatjeva, Rusija je tada ponudila

Austro-Ugarskoj da s njom zajedno povede rat sa Turskom i da uzme Bosnu. Za to se na vrijeme saznalo, te su tokom proljeća 1877. u Bosni i južnom dijelu Monarhije vršene obimne pripreme za rat. Pobjeda Rusije u ratu 1877-78. izmijenila je njene balkanske planove, te se ona u preliminarnom mirovnom ugovoru u San Stefanu opredijelila da pokuša stvoriti dvije velike balkanske države Veliku Bugarsku i Veliku Crnu Goru. Berlinski kongres je to izmjenio i dodijelio međunarodni mandat za okupaciju Bosne i Hercegovine, čime je Rusija bila potisnuta iz BiH.

ANU BiH АНУ БиХ

NEKI PROBLEMI DRŽAVNOPRAVNOG POLOŽAJA BOSNE I HERCEGOVINE NAKON ANEKSIJE

DŽEVAD JUZBAŠIĆ

Mada je aneksijom 1908. izmijenjen međunarodnopravni položaj BiH, njen državnopravni odnos prema Monarhiji ostao je i dalje provizorno riješen i neraščišćen. Donošenjem ustava i uspostavljanjem Sabora bio je u izvjesnom smislu modificiran položaj BiH prema austro-ugarskom Zajedničkom ministarstvu, kao i prema njegovom izvršnom organu Zemaljskoj vladi. Svrha ustava nije bila da se posve ukine položaj BiH kao objekta uprave nego da se on unutar djelokruga Sabora ograniči prenošenjem jednog dijela nekodificiranog apsolutnog prava vladara na Sabor.

Bosansko-hercegovački sabor je od početka svoje djelatnosti tražio da se ukinu zakoni iz 1879. i 1880. revidira Ustav, proširi djelokrug Sabora i izmijeni njegov poslovnik u liberalnom duhu, te uspostavi odgovorna vlada. Svoje političke, finansijske i druge zahtjeve prema Monarhiji Sabor je posebno aktualizirao od kraja 1911. Oni su ponovo šire formulisani krajem ljeta 1913. u programu nove koalicije koju je trebalo da obrazuju muslimanski i hrvatski poslanički klub i grupa poslanika oko lista "Srpska riječ" (tzv. Srškićev program).

Pod utiskom političkih kretanja nakon izbijanja balkanskog rata 1912, zajednički ministar finansija Bilinski inicirao je pokušaj da BiH bude predstavljena u delegacijama sa po tri poslanika, gdje bi imali mogućnost legalnog izjašnjavanja o zajedničkim poslovima Monarhije. Ovom planu obećao je podršku ministar inostranih poslova Berchtold. Plan se podudarao i sa stavovima prestolonasljednika Franza Ferdinanda i njegove okoline. Zemaljski poglavar Potiorek je smatrao da se Bosansko-hercegovačkom saboru ne može dopustiti ingerencija u vojnim pitanjima niti pravo da debatuju o srpskoj politici, jer bi to pothranjivalo partikularističke tendencije. Trebalo je ipak nešto učiniti kako bi se ublažilo nezadovoljstvo i paralizirale narasle centrifugalne snage. Međutim, učešće predstavnika BiH neposredno u delegacijama, bilo bi suprotno nagodbenim zakonima iz 1867. o sastavu i izboru delegacija i dualističkom ustrojstvu Monarhije. Osim toga, samo zastupstvo u delegacijama ne bi moglo zadovoljiti BiH, jer je tretiranje važnih privrednih pitanja spadalo u nadležnost austrijskog i ugarskog parlamenta. Zato je Potiorek nabacio ideju da se Bosansko-hercegovačkom saboru dodijeli pravo da šalje i u oba parlamenta po 3 poslanika. Realizovanje ovih ustavnih promjena iziskivalo bi usvajanje kvalifikovanom većinom odgovarajućih zakona u austrijskom i ugarskom parlamentu, dok bi u BiH to moglo biti oktroisano vladarevom odlukom. Pri tome je Potiorek podozrijevao da bi 6 predstavnika BiH moglo u delegacijama kompaktno nastupiti i pojaviti se kao treći faktor u Monarhiji, suprotno duhu dualističkog ustava. Ni sam Bilinski nije vjerovao u sprovodljivost svoje zamisli zbog očekivanog otpora Mađara, iako je dobio punomoć od Franza Josepha I da pokrene problem. Cilj mu je bio da pokaže bar dobru volju prema BiH. Ubrzo je, međutim, Bilinski

došao do zaključka da je bolje ne dirati u zoljino gnijezdo i javno ne nuditi rješenja za koja je sumnjao da bi mogla zadovoljiti Bosance.

Potpuno negativno mađarsko stanovište izrazio je sredinom 1913. bivši ugarski premijer Wekerle, ističući da Bosanci imaju više slobode nego što zaslužuju. On je smatrao da će se BiH u perspektivi morati podijeliti između Austrije i Ugarske, pa će tada njena oba dijela imati predstavnike u delegacijama. Smatrajući dualizam još za dogledno vrijeme jedino mogućim rješenjem i Potiorek je u jesen 1914. postao zagovornik plana o diobi BiH na austrijski i ugarski dio, ali to, kao ni druge kombinacije o izmjeni državnopravnog položaja zemlje za vrijeme 1. svjetskog rata, nije moglo biti ostvareno. Inače, u ustavnom periodu, austrijski politički faktori, među kojima i prestolonasljednik Franz Ferninand, u odnosu na Sabor, insistirali su na očuvanju postojećih prava krune. Posebno su Mađari, suprostavljajući se težnjama Sabora, kao i nizu mjera bosansko-hercegovačke uprave, nastojali onemogućiti da anektirana zemlja eventualno postane zametak trećeg državnog područja u Monarhiji.

ANU BiH АНУ БиХ

SULTANOV SUVERENITET NAD BiH ZA VRIJEME AUSTRO-UGARSKE OKUPACIJE

HALID ČAUŠEVIĆ

Stajalište da je Berlinskim ugovorom turskom sultanu priznat kontinuitet suvereniteta nad BiH, ali *kao golo pravo* (nudum jus) bez sadržaja, izostavlja iz vida činjenicu da je Turska bila teokratska država (specifične forme), te da je sultan bio istovremeno i halifa - vjerski poglavar s v i h vjernika islamske vjere sunnitskog pravca.

Dakle, sultanov suverenitet je bio bipolaran: državni i duhovni. Ovaj posljednji, kao suverenitet sui generis, Berlinski ugovor nije mogao svesti na "golo pravo".

Imajući u vidu prednju činjenicu, austro-ugarska administracija je pokušala odvojiti islamske vjernike u BiH od halifata i tako osporiti duhovnu ingerenciju sultana ranim formiranjem zasebne vjerske organizacije sa reis-ul-ulemom kao najvišim vjerskim funkcionerom.

Međutim, muslimanski vjernici u BiH su i nadalje vidno manifestirali svoju vjernost sultanu kao vjerskom poglavaru (što je imalo i izražene državnopravne konotacije) posebno u toku pregovora sa okupatorskom vladom o vjersko-prosvjetnoj autonomiji.

Kompromis je pronađen poslije aneksije (1909) posebnom odredbom autonomnog statuta, kojim je, uz ostalo, izričito predviđeno da reis-ul-ulema ne može obavljati svoju dužnost bez menšure (ovlaštenja) carigradskog mešihata, što praktično predstavlja eksplicitno priznanje sultanovog duhovnog suvereniteta.

Specifični sultanov suverenitet kao halife ima izvjesne sličnosti sa suverenitetom pape kao duhovnog poglavara katoličke crkve.

Poslije ukidanja halifata u novoj Turskoj duhovni suverenitet halife ostao je samo kao historijska kategorija. (Poslije svrgnuća sultana-halife Vahiduddina 1. X 1922, Velika narodna skupština Turske zadržala je instituciju hilafata do 1. III 1924).

ANU BiH АНУ БиХ

OSVRT NA POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE U NACRTIMA USTAVA JUGOSLOVENSKE DRŽAVNE ZAJEDNICE 1920-1921. GODINE

NEDIM ŠARAC

Izrastajući za nepuno stoljeće do razmjera istorijske pojave, niz raznovrsnih ideja - domaćeg i stranog porijekla - o autonomiji Bosne i Hercegovine nastavljen je i znatno dopunjen 1920-1921. godine u sklopu rasprave o ustavnom uređenju novoformirane Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS). Mnoge političke stranke, grupe i pojedinci podnijeli su tada nacrte ili skice ustava, odnosno njihove osnovne principe koji su izražavali dvije različite temeljne koncepcije državnog uređenja - centralističku i složenu državnu strukturu u više varijanti. Centralizam su uporno zagovarali i nametali poglavito srpski vodeći krugovi da bi održali kontinuitet vlastite tradicije i omogućili svoju supremaciju u cijeloj državi, a njihovi oponenti, koji su poticali mahom iz jugoslovenskih zemalja koje su do 1918. godine bile u granicama Austrougarske Monarhije, tražili su autonomna prava za sastavne dijelove nove državne zajednice s obzirom na njenu nehomogenost, kao i radi obezbjeđenja tek stečenih pozicija u vrhovima hijerarhije vlasti na svojim područjima. Polemike između zastupnika i protivnika centralizma nisu se okončale ni nakon što je krajem juna 1921. godine vrlo tijesnom natpolovičnom većinom u Konstituanti izglasan Ustav Kraljevine SHS kojim je propisano unitarno-centralističko državno ustrojstvo. Sukob tih struja se produžio i potrajao tokom čitavog perioda postojanja jugoslovenske monarhije između dva svjetska rata. Otvoreno pitanje Bosne i Hercegovine predstavljalo je jedan od primarnih razloga i stimulansa takve političke polarizacije.

Izrada i publikovanje kompletnih ili okvirnih nacrta ustava novostvorene države počelo je u zvaničnim institucijama i izvan njih 1920. godine. Puni intezitet te kampanje zabilježen je u prvim mjesecima naredne godine.

Analiza ondašnjih relevantnih istorijskih dokumenata sa stanovišta teme ovoga osvrta upućuje na sljedeći zaključak: svi planovi o uređenju Kraljevine SHS sa naglašenom decentralističkom strukturom su gotovo bez izuzetka odredili integralnoj Bosni i Hercegovini ili njenom pretežnom dijelu položaj posebne jedinice, što ukazuje da je bosansko-hercegovačko područje imalo svoj određeni i već afirmisani društveni profil koji su pobornici širih samoupravnih ustanova i organa uočavali i na adekvatan način tretirali u svojim projektima.

STAVOVI DR MAČEKA I VOĐSTVA HSS PREMA STATUSU BiH DO SPORAZUMA 26. KOLOVOZA 1939.

TOMISLAV IŠEK

U sklopu tzv. hrvatskog pitanja, permanentno aktuelnog a neriješenog do 1941. godine, Bosna i Hercegovina je imala istaknuto, dapače posebno mjesto. Autor ovih redova je korelaciju odnosa HSS - BiH u svom naučnom opusu kroz različite aspekte pratio u kontinuitetu, procesualno, od osnutka stranke do 1918, od 1918. do 1928, te od 1928. do 1939, odnosno 1941. godine zaključno.

Ovaj potonji period predstavlja posljednji napor najodgovornijih čimbenika hrvatske građanske politike oličenih u HSS u rješavanju hrvatskog pitanja. Osnovna značajka tog procesa bila je i ostala da su Bosna i Hercegovina, njen teritorij i njeni narodi, Hrvati posebno, tretirani kao objekat sveukupne hrvatske politike, a ne kao nešto "sui generis". Sumarno rečeno, stavovi pomenutih čimbenika u posljednjih desetak godina postojanja Kraljevine Jugoslavije nose sve oznake prethodnih pokušaja da se u sklopu preuređenja države stvorene 1. 12. 1918. godine razriješe dileme: centralizam-federalizam i unutar nje status Bosne i Hercegovine. S obzirom na ulogu predsjednika HSS u kreiranju hrvatske građanske politike može se i treba pratiti prevashodno tijek odnosa dr Mačeka osobno prema naznačenom problemu. Osnovna mu je značajka da je bio bipolaran: ispoljavao se kao produkt ličnosti političara-advokata, taktičara par excellence i kompleksa zamršenih hrvatsko-srpskih (ne)sporazuma uvjetovanih činom stvaranja prve zajedničke države - Kraljevine SHS. Od one dvokratne audijencije kod kralja Aleksandra (4. i 5. 1. 1929) pa do sklapanja sporazuma sa D. Cvetkovićem (26. 8. 1939) u brojnim intervjuima izvjestiteljima inozemnog i domaćeg tiska i javnim istupima njegove stavove je obilježavalo traganje, moglo bi se reći i lutanje, u pronalaženju rješenja tih gorućih pitanja cjelokupne države, a samo posredno i BiH. Nedvojbeno je bilo da su se i dr Maček (a time i vođstvo HSS) opredjeljivali konstantno za afirmaciju suvereniteta, ravnopravnosti naroda, demokratiju, federalizam, cjelovitu državu. U modalitetima rješenja ispoljavali su se neodređenost, nejasnoće različite vrste, nepreciznost kao i nedosljednost u pogledu tretmana naroda i teritorija s napomenom da su vremenom u traganjima za rješenje osnovnog pitanja u prvi plan *dolazile teritorije*. Znalo se uvijek, i više, šta se neće, nego šta se hoće, a posebno se lutalo u rješenjima *s kim i kako*. Nakon pokušaja suradnje sa opozicijom hrvatski čimbenici su se opredijelili za Dvor. Od razmišljanja i prijedloga o uvažavanju mišljenja naroda u BiH (plebiscit-glasovanje) Maček i vođstvo HSS završili su sa opredjeljenjima za *podjele* u BiH između Hrvatske i Srbije, crtanjem hrvatskih teritorija, srezova koji treba da uđu u sastav Banovine Hrvatske. Događaji koje je sobom nosila druga svjetska kataklizma (1939-1945) učinili su i taj dogovor "mrtvorođenčetom" a jedan dugi proces nasilno je prekinut.

JUGOSLOVENSKI SOCIJALISTI O DRŽAVNOM UREĐENJU I POLOŽAJU BiH

IBRAHIM KARABEGOVIĆ

U periodu između dva svjetska rata jugoslovenski socijalisti su se intezivno bavili ustavnim, nacionalnim i, s tim u vezi, pitanjem državnog uređenja. Brojnost napisa u socijalističkoj štampi u kojima je tretirana navedena problematika i programske deklaracije su, međutim, u velikoj nesrazmjeri s mogućnostima socijalista da bitnije utiču na rješavanje ovih pitanja. Prva programska deklaracija socijaldemokrata u kojoj su izloženi stavovi o državnom uređenju usvojena je na osnivačkoj konferenciji SDSJ (socijaldemokrati iz Hrvatske, Vojvodine i BiH - zvonaši), početkom aprila 1920. godine u Zagrebu. U ovoj deklaraciji se, izmedju ostalog, traži "jedinstvena državna organizacija Jugoslavije s jednom parlamentarnom vladom uz opštinske, kotarske i oblasne upravne jedinice sa širokom samoupravom".

U radu Ustavnog odbora Ustavotvorne skupštine učestvovali su i poslanici SDSJ. Socijaldemokrati su izradili i svoj nacrt ustava u kojem se predlaže republikanski oblik vladavine.

U programskim dokumentima Socijalističke partije Jugoslavije (činili su je SDSJ, JSJD Slovenije i SRPJ - centristi), koja je osnovana krajem 1921, preuzet je stav o državnom uređenju koji je ranije usvojen na osnivačkoj konferenciji SDSJ.

Bosansko-hercegovački socijalisti su se izjasnili protiv Vidovdanskog ustava, ali su bili i protiv njegove revizije jer bi to, po njihovom mišljenju, jedino koristilo reakcionarnim snagama koje teže separatizmu.

U stavovima socijalista uoči i u vrijeme donošenja Vidovdanskog ustava, a i kasnije, ne predviđa se nikakav poseban autonoman položaj Bosne i Hercegovine. Socijalisti su veliki protivnici bilo kakve samouprave za istorijske pokrajine koje su ušle u sastav Kraljevine SHS. Svaka težnja za federalizmom proglašavana je reakcionarnom i separatističkom.

Početkom 30-tih godina bosansko-hercegovački socijalisti su izražavali nezadovoljstvo zbog toga što je Sarajevo postepeno gubilo raniji značaj političkog, administrativnog, ekonomskog i kulturnog centra Bosne i Hercegovine, pa su prihvatili koncept Ljube Davidovića o "složenoj " državi koji je on izložio u pismu pristalicama Demokratske stranke početkom 1933. godine. U ovom konceptu predviđeno je osnivanje posebne političko-teritorijalne jedinice, u "prelaznoj zoni srpsko-hrvatskoj", sa Sarajevom kao administrativnim, političkim i kulturnim centrom.

Iako su se u periodu do 1941. godine lideri socijalista (dr Živko Topalović, Jovo Jakšić i drugi) u nekoliko navrata izjasnili za kompromis o državnom uređenju na bazi regionalnih ili većih etničkih cjelina sa širokim samoupravama, socijalisti su u osnovi ostali na pozicijama državnog centralizma i nacionalnog unitarizma.

ODLUKE ZAVNOBiH-a I DRŽAVNOPRAVNI POLOŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE

DRAGO BOROVČANIN

U okviru priprema za Drugo zasjedanje AVNOJ-a koje je održano 29. i 30. novembra 1943. godine, zauzeto je stanovište da se Bosna i Hercegovina konstituiše kao posebna federalna jedinica u sastavu DFJ. Prije Zasjedanja AVNOJ-a sazvano je Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a koje je održano 25/26. novembra 1943. godine, na kojem je odlučeno da se Bosna i Hercegovina konstituiše kao zasebna, ravnopravna sa ostalim, federalna jedinica, u sastavu DFJ. Skupština ZAVNOBiH-a je izabrala 173 vijećnika ZAVNOBiH-a, 31 člana Prezidijuma i Predsjedništvo od 5 članova, te donijela Rezoluciju i Proglas narodima Bosne i Hercegovine.

Drugo zasjedanje AVNOJ-a je, donoseći Odluku o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu, prihvatilo odluku ZAVNOBiH-a o konstituisanju Bosne i Hercegovine kao posebne federalne jedinice u okviru Jugoslavije.

ZAVNOBiH se, na svom Drugom zasjedanju, konstituisao u najviše zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo Federalne Bosne i Hercegovine, čime je i pravno i praktično Bosna i Hercegovina konstituisana kao država u sastavu DFJ. ZAVNOBiH je, u svojstvu državnog organa, na ovom zasjedanju donio i Deklaraciju o pravima građana, kojim su, pored ostalog, zajamčene ravnopravnost Srba, Muslimana i Hrvata, sloboda vjeroispovijesti i savjesti, kao i ravnopravnost svih vjeroispovijesti, sloboda zbora i dogovora, udruživanja, ravnopravnost žena i muškaraca, te izborno pravo građana.

Tako se Bosna i Hercegovina, prvi put poslije propasti srednjovjekovne bosanske države 1463. godine, pojavljuje sa državnopravnim dokumentima, koji su je predstavili kao državu, ravnopravnu federalnu jedinicu u sastavu DFJ, sa svim karakteristikama moderne države.

SHVATANJE NEKIH MUSLIMANSKIH POLITIČARA O POLOŽAJU I UREĐENJU BOSNE I HERCEGOVINE U TOKU DRUGOG SVJETSKOG RATA

RASIM HUREM

Državnim uređenjem jugoslovenske države 1918-1945. negirana je Bosna i Hercegovina (BiH) kao cjelina. Osnovni smjer muslimanske politike u to vrijeme bila je autonomija BiH. Do toga, međutim, nije došlo. BiH je negirana i državnim uređenjem Nezavisne Države Hrvatske (NDH) 1941-1945. Dakle, kad su rješavana državnopravna pitanja Beograd i Zagreb nisu BiH davali izgleda da postane ili da opstane kao državnopravna i kao kulturno -istorijska cjelina.

I u toku rata 1941-1945. većina muslimanskih političara i javnih radnika je bila za autonomnu BiH. U tom smislu je zatražena saglasnost i podrška Trećeg Rajha. "Narodni Komitet" je u Memorandumu upućenom vođi Njemačkog Rajha, 1. 11. 1942, zatražio neodložno umirenje Bosne i sređenje prilika u njoj.

U tom cilju je predloženo:

1. Osnivanje bosanske muslimanske vojske pod imenom "Bosanska straža". U nju bi se uključili i Muslimani iz vojnih formacija NDH;
2. Teritorijalna podjela BiH koja bi uvažavala etničke, geopolitičke, ekonomske i saobraćajno-tehničke razloge. Najveći dio BiH, podrazumijevajući i dolinu Neretve sa izlaskom na Jadransko more, činilo bi tzv. teritoriju B. Jedan dio BiH bi pripao NDH, a jedan Italiji, odnosno Crnoj Gori. Izvršilo bi se preseljavanje jednog dijela stanovništva kako bi se na teritoriji B postigla apsolutna većina Muslimana;
3. Obustava djelatnosti ustaškog poretka i njegovih vojnih formacija na teritoriji B;
4. Da se privremeno, u okviru NDH, na teritoriji B stvori političko-administrativna jedinica pod nazivom "Župa Bosna" sa sjedištem u Sarajevu. Šefa ove županije imenovao bi A. Hitler;
5. Da se teritorija B, pošto sile Osovine uspješno završe rat, uvrsti u red evropskih zemalja pod zaštitom Trećeg Rajha, uživajući samostalnost koju će imati i njeni susjedi.

Treći Rajh nije prihvatio ovaj prijedlog. Iskoristio ga je kao šansu za mobilizaciju Muslimana. Od njih i jednog broja Albanaca i Hrvata je oformio SS diviziju poznatu pod imenom Handžar-divizija.

POLOŽAJ I UREĐENJE BOSNE I HERCEGOVINE OD 1941. DO 1945. GODINE

MUHAREM KRESO

U drugom svjetskom ratu Bosna i Hercegovina je bila okupirana pune četiri godine. Bila je to *ratna okupacija* (occupatio bellica), uprkos nastojanju okupatora da prikažu da je u fašističkoj aprilskoj agresiji Jugoslavija uništena kao država, te da je stvoreno novo stanje u kojem su dijelovi zemlje anektirani susjedima, a na preostatku obrazovane nove države.

U tim okvirima Bosna i Hercegovina je uključena u jednu od tih tvorevina, *njemačko-talijanski kondominijum*, Nezavisnu Državu Hrvatsku, ali je u cjelini, kroz čitav tok rata, ostala okupirana, a do septembra 1943. godine i podijeljena između dvije okupacione sile.

Zahuktale nacionalne strasti i pretenzije nacionalističkih pokreta-ustaša i četnika, omogućile su okupatorima da, već na startu agresije, narode i narodnosti Bosne i Hercegovine dovedu u vrlo različit položaj, ali se taj položaj sa trajanjem okupacije izjednačavao, pospješujući sve ravnomjernije učešće u borbi za opšte i vlastito oslobođenje. Uprkos tome, u međuvremenu, u naizmjeničnim ustaškim i četničkim pokoljima, stradalo je nekoliko stotina hiljada ljudi, žena i djece, što je znatno premašilo ukupan preostali bilans terora i represalija okupacionih sila.

Obim, gustina i učestalost ratnih operacija u toku četvorogodišnjeg rata uslovili su da u dužem periodu i na širokim područjima bude organizovana neposredna okupaciona uprava u rukama trupnih komandanata. U proljeće 1943. godine, kada je gotovo čitava Bosna i Hercegovina bila u sastavu njemačkog okupacionog područja, na njemu je uvedena njemačka policijska vlast, a u septembru iste godine, po kapitulaciji Italije, i klasična njemačka vojna okupaciona uprava.

Bez obzira na vrstu okupacione i kolaboracionističke uprave i bez obzira na enormno visoku gustinu okupacije, zahvaljujući paralelnoj mreži organa i organizacija narodnooslobodilačkog pokreta, *efikasnost* okupacione uprave gotovo nikad nije bila potpuna.

BOSNA i HERCEGOVINA I NJEN USTAV

NEĐO MILIĆEVIĆ

Ustavna rješenja koja i sada važe i čine okosnicu ustavnog sistema Bosne i Hercegovine utvrđena su prije nego su nastupila dva vrlo krupna događaja koji nužno moraju uticati na kvalitativnu promjenu njenog ustavnog sistema. To su, prvo, međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine kao nezavisne države i, drugo, činjenica da je Bosna i Hercegovina u ratu, i to u ratu čiji su suprostavljeni akteri pripadnici njenih konstitutivnih naroda. To ima za posljedicu da su mnoga ustavna rješenja koja su i sada na snazi neodgovarajuća za novonastale odnose, neka su teško primjenljiva, a neka i neprimjenljiva. No to ne može biti razlog za njihovo ignorisanje i kršenje nego, naprotiv, pred sve subjekte postavlja obavezu da i u takvoj situaciji svojim dodatnim naporom doprinose da se Ustav i inače važeći pravni sistem što je moguće više poštuju.

Bosni i Hercegovini je svakako potreban novi ustav. On će predstavljati ne samo adekvatno pravno izražavanje novog kvaliteta u njenom državnom karakteru i ustrojstvu, nego i siguran pokazatelj da je na ovim prostorima prestao ovaj okrutni rat. Nije moguće sada se baviti njegovim sadržajem i tvrdnjama kakva će biti pojedina njegova rješenja. Pri tome sasvim je izvjesno to - da onoliko koliko taj ustav, na podlozi principa ravnopravnosti, budu pisala sva tri njena konstitutivna naroda, toliko će i Bosne i Hercegovine biti kao države. Do tada i da bi Bosne i Hercegovine bilo što više kao države, nužno je sa maksimalnom odgovornošću odnositi se prema važećem ustavnom stanju, jer je istorijski i komparativno provjereno da je odnos prema ustavnosti i zakonitosti jedan od najsigurnijih pokazatelja demokratičnosti i perspektivnosti ukupne državne strukture.

BOSNA I HERCEGOVINA - FEDERACIJA ILI KONFEDERACIJA

DUŠKO MILIDRAGOVIĆ

Od oblika unutrašnjeg uređenja, koji su se potvrdili i naučno objašnjeni, po autoru, postoje dva.

Jedan je *unitarna ili prosta država*, u kojoj su u centralnim organima koncentrisani sva državni poslovi. Sva državna vlast pripada centralnim organima, koji raspolažu pravom da tu vlast vrše u cjelini ili da je djelimično ustupe lokalnim organima, koji su joj podređeni.

Drugi je *federacija ili složena država*, koju čine i građani i države članice, kao njeni sastavni dijelovi. Federacija, kao oblik državnog uređenja, je jedna dosta prostrana "zona" između dva suprotna pola, unitarne države i konfederacije, pa se federacije značajno razlikuju. Neke su prave federacije, a neke "kvazi" federacije.

Bez obzira na razlike, u bitne elemente federativno uređene države ubrajaju se:

- federaciju čine dvije kategorije teritorijalnih jedinica, savezna država, koja je suverena i federalne jedinice kojima suverenost, u pravilu, ne pripada;
- karakter federativne države utvrđuje se ustavom, kao aktom najviše pravne snage;
- ustav donosi i mijenja predstavničko tijelo federacije, a federalne jedinice ne mogu staviti veto na njegovu promjenu, ako se izuzme postupak za promjenu Ustava bivše SFRJ
- federalnim ustavom vrši se podjela funkcija između federacije i federalnih jedinica;
- federacija ima svoje sopstvene zakonodavne, izvršne i sudske organe. Oni se staraju o obavljanju svih funkcija, koje pripadaju federaciji. Od tih organa najvažnije je predstavničko tijelo u kojem pored građana federacije učestvuju i federalne jedinice;
- ustav federacije ima primat nad ustavima federalnih jedinica, sa izuzetkom bivše SFRJ.

Iz ovoga proizilazi da su federalne jedinice povezane u zajedničku federativnu državu, koja prema spoljnom svijetu istupa kao jedna država. Centralni organi su nosioci suverene vlasti i njihove odluke su obavezne za sve države članice i bez njihovog pristanka.

Autor ističe da nijedan od ova dva navedena oblika državnog uređenja, unitarne države i federacije, nije idealan. Sam za sebe nijedan nije ni dobar ni loš, nego je to on u odnosu na istorijsku, društvenu i političku stvarnost.

Konfederacija se shvata kao jedan od oblika državnog uređenja. Istorijski posmatrano, konfederalno uređenje poznato je u malom broju slučajeva (sjevernoamerički savez od 1778. do 1787. godine, Njemački savez od 1815. do 1866.

godine i Švajcarski savez od 13. vijeka do 1848. godine). No i na ovako malom broju primjera moguće je utvrditi osnovne karakteristike i povući razliku između federacije i konfederacije.

Za konfederaciju je karakteristično:

- ugovor je osnovni akt kojim se države udružuju i obrazuju konfederaciju. Ovaj akt ima sva svojstva međunarodnog ugovora i za njegovo donošenje potrebna je saglasnost svih članica konfederacije;
- članice konfederacije raspolažu pravom neprihvatanja odluka organa konfederacije sa kojima se ne slažu, odnosno imaju pravo veta kojim onemogućavaju donošenje odluka koje ne žele;
- članice konfederacije raspolažu pravom da same određuju svoju nadležnost i da konfederaciji ustupaju samo ono što žele. Te su nadležnosti, u pravilu, malobrojne i javljaju se uglavnom u oblasti međunarodne politike, odbrane i u nekim privrednim pitanjima;
- odluke konfederalnih organa ne obavezuju građane i federalne jedinice;
- konfederacija ima svoj osnovni organ (tzv. dieta), koji čine predstavnici članica konfederacije;
- u konfederaciji nema svesaveznog državljanstva, nego državljanstvo pripada članicama koje su se udružile u konfederaciju;
- članice konfederacije u svemu zadržavaju svojstva samostalne države, one istupaju u međunarodnim odnosima, imaju svoje oružane snage, itd.

Iz prednjeg, a i po opštoj teoriji o klasifikaciji državnih oblika, proizilazi da konfederacija ne bi mogla da bude država. To je više savez bez suverenosti. Istina, u slučaju potrebe ovakav savez snabdjevan je zajedničkim organima i jedino onim ovlaštenjima koja mu povjeravaju države članice, koje su jedino suverene.

SOCIOLOŠKO-PRAVNI PRESJEK BITNIH DRŽAVNOPRAVNIH PROMJENA U BiH OD 1878. DO 1945.

HALID ČAUŠEVIĆ

Gotovo cikličke integracije i raspadanja bosansko-hercegovačkog prostora posebno u posljednjim stoljećima pokazuju da su na homogenizaciju BiH redovito utjecali strani ili nadnacionalni društveni faktori, dok su proces dezintegracije bosansko-hercegovačkog tla proizvodile nacionalne odnosno nacionalističke centrifugalne snage i to odmah po dolasku na vlast.

Uspostavljanje bosansko-hercegovačke cjelovitosti, teško načeto bunama i pobunama, bilo je povod austro-ugarske okupacije, dok su faktički uzroci bili znatno dalji. Radi stabilizacije okupiranog teritorija nova vlast je nužno morala izvršiti bitne promjene u nacionalnom i vjerskom životu tri najbrojnije bosansko-hercegovačke narodne skupine, što u prvom redu podrazumijeva njihovo izoliranje od matičnih nacionalnih ili vjerskih utjecaja.

Na pokušaje u ovom pogledu bosansko-hercegovački Srbi su odgovorili žilavom borbom za vjersko-prosvjetnu autonomiju uz demonstrativno širenje panslavenskih ideja. Na isti način i bosansko-hercegovački muslimani su odbijali sva nastojanja nove vlasti da ih odvoji od priznanja sultana-halife (što je rezultiralo i snažnim zagovaranjem panislamskih ideja), dok su inauguraciju Bošnjaka kao svenacionalne orijentacije smatrali potiskivanjem njihovog nacionalnog i vjerskog identiteta.

Provizorij okupacione vlasti, ali i očigledna namjera da se od BiH statuira čvrsta platforma za dalje prodore prema istoku, nužno su doveli do aneksije BiH, a time i do približavanja velikog rata.

Zakonomjerna dezintegracija bosansko-hercegovačkog tla između dva velika rata (administrativno cijepanje na četiri banovine, a zatim duboka podjela Sporazumom Cvetković-Maček) bila je prirodna posljedica nacionalističke centrifugalnosti srpske odnosno hrvatske strane, koje su u raspadu i raspodjeli bosansko-hercegovačkog teritorija - bez obzira na brojnost muslimanskog stanovništva - nalazili realizaciju svojih davno fiksiranih nacionalističkih programa.

Njemačkom okupacijom i uključenjem BiH u sastav ustaške NDH prekidaju se gotovo svi državnopravni tokovi ovog prostora koji, potpuno očekivano, postaje krvavi poligon homocidomanskih akcija ekstremnih srpskih ili hrvatskih snaga, djelovanja različitih muslimanskih i sličnih milicija, formiranja SS divizija od dezorijentisanog domaćeg stanovništva, podsticanja različitih pokreta "za autonomiju BiH" pod njemačkim protektoratom i sl.

U ovom teškom vremenu jedina nada u sveopće pomirenje i teritorijalnu homogenizaciju bosansko-hercegovačkog prostora bile su odluke ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a, čija će realizacija postati najznačajniji državnopravni domet BiH od nestanka bosansko-hercegovačkog kraljevstva pa do 1945. godine.

ZAPADNOEVROPSKI KULTURNI PREOBRAŽAJ BOSNE I HERCEGOVINE

ILIJAS BOŠNJOVIĆ

Preobražajem započetim osamdesetih godina prošlog vijeka, BiH ulazi u drugu veliku akulturaciju, poslije one sudbonosne, islamsko-turske akulturacije, koja je odredila život gotovo petnaest generacija. Obje ove sukcesivne, ali vremenski udaljene akulturacije, nisu se dogodile spontano u slobodnom dodiru kultura, već posredstvom stranih sila, kao sporedan učinak ostvarivanja njihovih osvajačkih namjera.

Zapadnoevropski kulturni preobražaj BiH pokrenuo je više procesa. Jedan od značajnih je integracija društva, koja nije došla do punog izražaja. Zašto? Postoji više razloga, ali svi su oni povezani sa idejom, zasnivanjem i funkcionisanjem države Južnih Slovena na Balkanu. Oko toga stvorene su snage koje pokreću istoriju ovog dijela Evrope. Životi pet generacija vezani su za tu državu, počev od ranih zamisli o njoj do njenih stvaranja i razaranja. Ti potresi ne prestaju. Oni obrazuju jedan snažan istorijski vrtlog u čijem je jezgru BiH. U tom vrtlogu i pod njegovim uticajem tekla je i teče novija bosansko-hercegovačka istorija. Polje tog uticaja zahvata i tokove integracije društva, djelujući pretežno centrifugalno.

Ako zapadnoevropski kulturni preobražaj nije proizveo jače centralne snage u BiH, da li to može u budućnosti i na koji način? U Švajcarskoj je to postignuto stvaranjem dinamičkog građanskog društva, kojem je pošlo za rukom da na zajedničkom interesu okupi nacionalno, vjerski i jezički heterogene grupe, u prošlosti veoma suprostavljene. Taj je model potreban BiH. Dio uslova za to postoji. Industrijalizacija od polovine ovog vijeka modernizovala je proizvodni sistem i ekonomski i saobraćajno integrisala bosansko-hercegovački prostor. Nedostaje građanski sloj kao živa integrativna sila. Podizanje tog sloja sada je veliki problem. Njegovom razrješavanju može pomoći samo umješna i razborita politika.

Drugi značajniji proces u zapadnoevropskom kulturnom preobražaju je demografska tranzicija, koja vodi stvaranju i postepenom izumiranju stanovništva. To će sve više uticati na snagu pomenutog vrtloga i na istoriju južnoslovenskih naroda. U BiH će podizanje građanskog sloja postati složenije.

MOGUĆNOST DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE

SEAD HODŽIĆ

1. Zašto mogućnost?

Pod mogućnošću u kontekstu ovog saopćenja razumijevam stanje latentnih procesa i potencijala za afirmaciju ili negaciju države Bosne i Hercegovine.

2. Multietnička ili nacionalna država?

Od Francuske buržoaske revolucije (1789) u Evropi se odvija proces stvaranja nacionalnih država. Pored više drugih uzroka propasti dvije velike multietničke carevine (Otomanske i Austro-Ugarske, unutar kojih je BiH postojala i opstojala kao poseban entitet i Švedsko-Norveške Unije) bitan uzrok njihove propasti su procesi pokrenuti Francuskom buržoaskom revolucijom.

Proces rastakanja i propasti multietničkih država u Evropi zakratko je zaustavljen (između dva svjetska rata i poslije II svjetskog rata), da bi krajem 80. i početkom 90. godine ovog stoljeća iz latentnog stanja prešao u ubrzani proces, a završio vulkanskom erupcijom destrukcije (južnoslavenska, češko-slovačka i sovjetska država).

Te procese, uzroke propasti multietničke državnosti, izbjegle su dvije evropske države - Švicarska i Belgija. Jedan od bitnih momenata njihove državnopravne koherentnosti izlazi iz činjenice što dijelovi matičnih naroda koji ih čine (Švicarska: Nijemci, Francuzi, Talijani; Belgija: Flamenci, Valonci) *istrajno hoće* njihovo opostojanje, a matične države tih naroda nemaju teritorijalne i državnopravne aspiracije prema njima.

3. Bosna i Hercegovina - multietnička ili nacionalna država?

Bosna i Hercegovina je međunarodno-pravno priznata kao multietnička država. Političke sinteze njenih državotvornih naroda, imale su i imaju, bitno različite poglede, ne samo prema njenoj konstitucionalnoj osnovi i unutrašnjem ustrojstvu, već i prema mogućnostima njenog opstanka.

Relevantne političke sinteze Srba i Hrvata su svoje nacionalno-državne programe kreirane u 19. stoljeću pretvorile u djelatne, kulturne, političke, državne i vojne aktivnosti čiji je zajednički imenitelj (to im je jedino zajedničko) destrukcija države Bosne i Hercegovine i pripajanje dijelova teritorija (na koje pretendiraju) svojim matičnim državama.

Relevantna politička sinteza Bošnjaka (Muslimana), bila je i jeste (bez obzira na nedovoljnu konzinstentnost) za Bosnu i Hercegovinu multietničke konstitucionalne osnove. Politički i državnopravni *subjektivitet Bošnjaka* (Muslimana) više nije moguće reducirati (ili negirati). Taj subjektivitet je, na unutrašnjem i međunarodnom planu, *temeljna brana* procesima destrukcije i još uvijek garancija multietničke konstitucionalne osnove Bosne i Hercegovine. U tome leži osnovni uzrok "apsolutnog zločina" koji se sinhrozirano sručio na Bošnjake (Muslimane),

jer je samo njihovim biološkim uništenjem moguće dovršenje tih procesa.

4. Teza - zaključak

Odgovor relevantnih političko-državnih sinteza Srba i Hrvata na multietničku konstitucionalnu osnovu Bosne i Hercegovine je *etnoteistički* princip, prema kome je nacion (koga shvaćaju kao zajednicu pripadnika istog etničkog porijekla i iste vjeroispovijesti) osnova i mjera svih bitnih elemenata države (prostor, stanovništvo vlast) i svih njenih atribucija (oblik vladavine, oblik uređenja, izvor suvereniteta itd.). To je apsolutna negacija mogućnosti države Bosne i Hercegovine.

Odgovor političke sinteze Bošnjaka (uvažavajući u adekvatnoj mjeri politička gledanja i Srba i Hrvata koji Bosnu i Hercegovinu, duhovno i praktično, uzimaju kao svoju domovinu i državu), sadržajno i formalno treba da se temelji na očuvanju multietničke konstitucionalne osnove Bosne i Hercegovine i u slučaju njene (sadašnje) teritorijalne redukcije, polazeći pri tom od demokratskog principa da je svaki pojedinac subjekt punog kapaciteta svih ličnih, građanskih i političkih prava.

ANU BiH АНУ БиХ

O DRŽAVNOPRAVNOM STATUSU REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE DANAS

ISMET DAUTBAŠIĆ

Na osnovu rezultata republičkog referenduma održanog 29. II i 1. III 1992. godine na kome se odlučivalo o statusu Bosne i Hercegovine, zatim izražene spremnosti Skupštine i Vlade za prihvatanje Povelje OUN i drugih relevantnih dokumenata međunarodne zajednice, Republika Bosna i Hercegovina je 6. IV 1992. godine priznata od Evropske zajednice, a 15. V 1992. godine primljena u Ujedinjene nacije kao suverena država u okviru dotadašnjih njenih granica.

Ovim činom RBiH je "zaokružila" svoj državni suverenitet. U međuvremenu je priznata od 75 država, a sa 44 države je uspostavila diplomatske odnose.

Iako je međunarodno priznanje u osnovi dobiveno, ono nije do kraja konsekventno realizovano. Suštinski gledano susjedne države, međunarodno priznate i nepriznate, iako sa različitih polazišta, ovo pitanje još drže otvorenim.

Srbija sa Crnom Gorom i sama nepriznata traži konfederalizaciju BiH kako bi kasnije korištenjem principa samoopredjeljenja do otcjepljenja dijelove BiH teritorije na kojoj žive Srbi pripojila Srbiji i izvršila objedinjavanje "svekolikih srpskih zemalja".

Republika Hrvatska je bila u situaciji da se i sama bori za vlastiti suverenitet i međunarodno priznanje, koje se vršilo u paketu (Slovenija, BiH i Hrvatska) pa je priznala RBiH, ali uz stalne rezerve i uslovljenja.

Zajedničko i jednom i drugom susjedu jeste da daju logističku podršku sececionistima za podjelu RBiH na nacionalne države stvarajući tako uslove da one kasnije uđu u sastav Velike Srbije, odnosno Velike Hrvatske.

Sa disolucijom SFRJ na političkoj sceni je proces stvaranja država po obrascu nacija-država, tj. nacija stvara državu. Istorijski gledano, BiH ne pripada takvom procesu. Naprotiv, ona pripada onom modelu u svijetu gdje država stvara naciju kao što je slučaj sa SAD, Švajcarskom, Belgijom, Velikom Britanijom i dr. Bosansko-hercegovačka država je nastala mnogo ranije i ona ostaje multinacionalna država što se ne uklapa u model "Svi Srbi, ili svi Hrvati, u jednoj državi".

Protagonisti koncepta nacija-država polaze od toga da jednom stečeno međunarodno priznanje nije vječito i neizmjenljivo i ono što se dogodilo sa SFRJ pokušava se primjeniti i na RBiH. Zato je današnja geopolitička struktura RBiH rezultat velikodržavlja, teritorijalnog osvajanja, vojnog odnosa snaga. Riječ je, dakle, o strateško-politički nametnutom procesu koji u svojoj završnici forsira koncept države etničke podjele. Naša strategija i kontrapolitika bi morala biti sasvim drugačija i ofanzivnija na vojnom, diplomatskom i unutarnjom državnom planu, dok je stvar, da tako kažem, "vruća" i dok svijet još pokazuje određeni interes za opstanak međunarodno priznate i suverene države.

Ako u tome, međutim, ne uspijemo i ako svijet pristane na ovakav osvajački plan i agresiju, koja je neangažmanom moćnih uspješno etapno ostvarivana, to će značiti da se priznaju teritorijalne stečevine, da "pravo leži u topuzu" i da se sila na kraju ipak isplati.

Da bi se zaustavile velikodržavne ambicije istočnog i zapadnog susjeda neophodan je maksimalan angažman u svekolikoj borbi za teritorijalni integritet i suverenitet RBiH, ideji o njenoj etničkoj podjeli treba suprostaviti koncept državne regionalizacije i srazmjerne zastupljenosti nacija u organima vlasti i uprave. U takvoj unutrašnjoj strukturi države uloga Parlamenta je centralna i odlučujuća. Njemu se mora obezbijediti vodeća pozicija među državnim institucijama. Put do toga je sljedeći: rezultate Referenduma pretočiti u platformu o unutrašnjem uređenju, izraditi prijedlog novog ustava i pripremiti nove izbore. Ovo je teško izvodljivo u ovim uslovima, ali to je jedini direktan i normalan put koji vodi pravom cilju. Njima se otkljanjaju i greške pri konkretnom opredjeljivanju naše države prilikom međunarodnih dogovora, počev od Lisabonskog pa do Vens-Stoltenbergovog. Na ovaj način, djelujući uz sigurnu podršku bošnjačkog naroda i njegove armije, Republika Bosna i Hercegovina može imati svijetlu perspektivu.

ANU BiH АНУ БиХ

PRAVNI ASPEKTI PROJEKTA RJEŠAVANJA BOSANSKO-HERCEGOVAČKE KRIZE

KASIM TRNKA

Prisustvo i interakcija integrativnih i centrifugalnih tendencija predstavljaju konstantu istorije Bosne i Hercegovine. To pokazuje i njena državnopravna istorija. I danas, najopštije definisani uzroci krize mogu se svesti na nepostojanje integrativnih elemenata oličenih u konstelaciji civilnog društva i na ekspanziju dezintegracionih elemenata proizvedenih prvenstveno nacionalističkom isključivošću.

Kriza se produbljava ne samo produžavanjem rata, nego i degradacijom projekta njenog rješavanja kojeg nudi međunarodna zajednica. Ovaj osvrt se bavi samo pravnim aspektom toga pitanja. Do sada je ponuđeno više projekata rješavanja bosansko-hercegovačke krize. Poražavajuća je tendencija da je svaki novi projekt sve dalji od proklamovanih principa koji predstavljaju civilizacijske tekovine u međunarodnom i domaćem pravu.

Principi Londonske konferencije korenspondiraju sa Poveljom OUN, Helsinškim dokumentima i Pariškom poveljom za novu Evropu. Oni uvažavaju suverenitet, teritorijalni integritet i međunarodno priznanje Republike BiH, nepromjenljivost granica silom, neprihvatanje osvajanja teritorije silom i posljedica etničkog čišćenja.

Radikalna odstupanja od ovih principa predstavljao je sam koncept ženevskih sporazuma koji počiva na formuli pregovaranja "tri zaraćene strane", "predstavnika tri naroda" i obavezne saglasnosti pregovarača. Konsekvence su: napuštanje principa legaliteta, dominacija sile i faktičkog stanja nad usvojenim principima, pristup sukobu kao građanskom ratu a ne agresiji sa svim nepovoljnom posljedicama. Destrukcija je nastavljena i u projektu ustavnih rješenja. Promjene unutrašnjeg uređenja vrše se na neustavan način.

Predlaže se hibrid labave federacije sa elementima konfederacije i protektorata. Legalizuju se paradržvne tvorevine, etničkom podjelom se produbljuje nastavak etničkog čišćenja.

Ne budu li se našli načini povratka principima međunarodnog i domaćeg prava i ako međunarodna zajednica ne pokaže sposobnost da ih reafirmiše, realno je očekivati nastavak ovih destruktivnih tendencija, a time i daljeg stradanja i patnji. Posljedica sigurno neće mimoići ni međunarodnu zajednicu.

PRILOG DISKUSIJI

DŽEMIL ŠARAC

Ovdje je bilo riječi o političkoj strukturi, ciljevima i ponašanju bosansko - hercegovačkog muslimanskog kruga u drugom svjetskom ratu: a) uključenim u režim NDH, b) grupaciji koja je nastojala da se direktno veže za njemačkog okupatora i c) marginalnoj grupi svrstanoj zajedno s četnicima D. Mihajlovića u talijanske pomoćne trupe "Milizia volontaria anticommunista" za borbu protiv NOVJ. Sve te struje polazile su od procjene da će pobijediti okupatorske sile. Njihov utjecaj je slabio tokom rata. Imali su sporednu ulogu u vrhovima Pavelićevog režima (M. Hadžijahić u spisu *Posebnost BiH i stradanja Muslimana* navodi da je od blizu dvije hiljade viših funkcionera NDH na Muslimane otpadalo 10 ili oko 4%.).

Muslimanski faktori koji su nastojali da steknu status kvislinga direktno potčinjenih okupatoru po uzoru na režim A.Pavelića, M.Nedića i pokret D.Mihailovića nisu uspijevali, prije svega, zbog toga što Nijemci nisu cijenili da oni posjeduju neophodnu "kritičnu masu". Svi ti elementi su, međutim, uvlačili dosta brojne izbjeglice i sirotinju u ustaške legionarske i SS formacije i stoga snose odgovornost za pogibije i učešće nekih od tih mobilisanih u ratnim zločinima. Radi lične i klasne koristi ti kvislinzi su žrtvovali glave, interese i ugled muslimanskog naroda.

Nasuprot ovim profašističkim strujama među Muslimanima građanskog kruga javlja se snažan pokret demokratskih, narodnooslobodilačkih i antifašističkih obilježja i ciljeva. Nosioci takvih opredjeljenja sudjeluju u utvrđivanju osnovnih antigenocidnih i antifašističkih stavova u poznatim rezolucijama Muslimana 1941. i 1942. godine. Umjesto priklanjanja zagrebačkoj i beogradskoj desnici čija je strategija podjela BiH, asimilacija ili progon Muslimana, muslimanski napredni građanski krugovi orijentišu se prema progresivnim antifašističkim snagama koje se tradicionalno zalažu za socijalnu pravdu, punu ravnopravnost naroda i njihovu federativnu zajednicu na jugoslovenskom i balkanskom prostoru. U takvom opredjeljenju vidjeli su životne interese muslimanskog i svih drugih naših naroda. Pomenuću imena nekih od tih patriota i antifašista: Nurija Pozderac, Sulejman Filipović, Muhamed Maglajlić, Zaim Šarac, Huso Brkić, muftije Omer Džabić i Muhamed-Šefkija Kurt, Hamdija Ćemerlić, Husaga Ćišić, Ćazim Ugljen, Hamdija Karamehmedović, Mehmed Grebo, Muhamed Sudžuka, Abdulah Kunosić, Omer Gluhić, Abdulah Pjanić, Muhamed Mujkić, Omer Kalajdžić, Omer Osmić, Šefko, Salko i Edhem Komadina, Alija i Asim Opijač, Hasan Kebo, Alija Orman, Husnija Kurt, Mustafa Hajdarević, Ćamil Sijarić, Salih Ćišić, Mustafa Alikalfić, Asim Ćemerlić, Murat Zaimović, Mehmed Ibrahimović, Adem Osmanbegović, Husein Ćumavić, Husein Kondžić, Vehbija Imamović... Ti i mnogi drugi patrioti i antifašisti, zajedno sa muslimanskim komunistima u redovima NOP-a, doprinosili su opstanku Muslimana, afirmaciji njihovog nacionalnog identiteta, uspostavljanju države BiH - zajednice ravnopravnih građana i naroda Srba, Muslimana, Hrvata i

drugih, jedne od šest federalnih jedinica DFJ i odigrali odlučujuću ulogu da muslimanski narod zauzme časno mjesto među subjektima našeg narodnooslobodilačkog rata.

Ne može se zanemarivati i osporavati da je taj period (1941-1945. godine) naše istorije poučan i inspirativan - i u traženju izlaza iz sadašnje tragične situacije.

ANU BiH АНУ БиХ

SADRŽAJ

Enver Redžić
Problemi državnopravnog položaja i uređenja Bosne i Hercegovine 1878-1945. 7

Rezimei

Ibrahim Tepić
Novija saznanja o međunarodnoj pripremi zaposjedanja Bosne i Hercegovine 1875-1878. 15

Dževad Juzbašić
Neki problemi državnopravnog položaja Bosne i Hercegivine nakon aneksije 17

Halid Čaušević
Sultanov suverenitet nad Bosnom i Hercegovinom za vrijeme austro-ugarske okupacije 19

Nedim Šarac
Osvrt na položaj Bosne i Hercegovine u nacrtima ustava jugoslovenske državne zajednice 1920-1921. 20

Tomislav Išek
Stavovi dr Mačeka i vodstva HSS prema statusu Bosne i Hercegovine do sporazuma 26. kolovoza 1939. 21

Ibrahim Karabegović
Jugoslovenski socijalisti o državnom uređenju i položaju Bosne i Hercegovine 22

Drago Borovčanin
Odluke ZAVNOBIH-a i državnopravni položaj Bosne i Hercegovine 23

Rasim Hurem
Shvatanje nekih muslimanskih političara o položaju i uređenju Bosne i Hercegovine u toku drugog svjetskog rata 24

Muharem Kreso
Položaj i uređenje Bosne i Hercegovine od 1941. do 1945. godine 25

Nedo Milićević
Bosna i Hercegovina i njen stav 26

Duško Milidragović
Bosna i Hercegovina - federacija ili konfederacija 27
Halid Čaušević
Sociološko-pravni presjek bitnih državnopravnih promjena u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1945. 29
Ilijas Bošnjović
Zapadnoevropski kulturni preobražaj Bosne i Hercegovine 30
Sead Hodžić
Mogućnost države Bosne i Hercegovine 31
Ismet Dautbašić
O državnopravnom statusu Republike Bosne i Hercegovine danas 33
Kasim Trnka
Pravni aspekti projekta rješavanja bosansko-hercegovačke krize 35
Džemil Šarac
Prilog diskusiji 36

ANU BiH АНУ БиХ